

מגמישות לנקודתיות: ניתוח השוואתי של מהותיות בדוחות הקיימות של המוסדות הפיננסיים הגדולים בעולם¹

ליעד אורתר²

תקציר

'מהותיות' הוא מושג בסיסי שנמצא בשימוש שכיח מאוד בפרקטיקה ובשיח המקצועי בנושאי קיימות ואחריות תאגידית, ונמצא במוקד מחקר זה. המושג מתייחס לתהליך התיעדוף של דיווח וחשיפת מידע. מקור המינוח במקצוע החשבונאות הפיננסית, ורק לאחרונה הוא אומץ על ידי אנשי המקצוע בתחום דיווחי הקיימות והוטמע בהנחיות ובמתודולוגיות בתחום. בחשבונאות, מהותיות מנחה את רואה החשבון לכלול בדיווח התקופתי כל מדד ביצוע שעשוי להשפיע על ערך החברה או התוצאות הכספיות שלה. בדיווח קיימות נדרש תהליך שונה לקביעת מהותיות, כזה שמכוון יותר למחזיקי העניין. במאמר זה אני מציע סקירה היסטורית של המונח 'מהותיות', ובוחר את ערכו התפקודי העכשווי בדיווחי קיימות. הבחינה מבוססת על תאוריה מעוגנת בשדה וניתוח של מדגם פרקטיקות של דיווח לא-פיננסי, בהקשר לשימוש בפועל שהן עושות במהותיות והצגתן.

מבוא

השיח הציבורי, האקדמי והמקצועי סביב סוגיית הקיימות הינו עצום בהיקפו ורק הולך ומתרחב. מאמר זה מנסה להדגיש זווית קריטית של קיימות, העוסקת בדיווח ביצועי הקיימות ושקיפות של תאגידים עסקיים. ליתר דיוק, הוא מתייחס לתהליך קבלת ההחלטות המקדמי של מה צריך – או לא צריך – להיחשף בדיווח קיימות (לא-פיננסי) של חברה עסקית. לכך בד"כ מתייחסים כ'מהותיות', שהוא המונח בלב מחקר זה.

מכיוון שהשיח הנוכחי משתמש בטרמינולוגיות שונות, יש צורך להבהיר את המושגים העיקריים. קיימות, מנקודת מבט עסקית, ידועה גם כמדנייות אחריות תאגידית (Corporate Social Responsibility-CSR) או אזרחות תאגידית (Corporate Citizenship). שני מונחים עיקריים אלה (קיימות ואחריות תאגידית), בעודם דומים, אינם זהים. קיימות היא מינוח שהוצג לראשונה ב-1987 ב'דו"ח ברונדטלנד', הידוע גם כ'עתידת המשותף', שקבע: "לאנושות יש את היכולת לעשות את הפיתוח מקיים, כדי להבטיח שהוא יספק את צרכי ההווה מבלי לסכן את היכולת של הדורות הבאים לספק את צרכיהם" (United Nations, 1987, עמ' 11).

¹ מאמר זה הוא גרסה מתוקנת, מורחבת ומתורגמת לעברית של מאמר בשם The obscurity of materiality in sustainability reporting (הערפול של מהותיות בדיווחי קיימות) שהוצג בכנס EBEN השנתי, ברלין, 12-14 יוני 2014. סימוכין למאמר המקורי באנגלית:

Ortar, L. (2016). From flexibility to specificity: practical lessons from comparing materiality in sustainability reports of the world's largest financial institutions. *Int. J. Corporate Strategy and Social Responsibility*, 1(1), 44–64.

² ד"ר ליעד אורתר, ראש המכון לאחריות תאגידית, המרכז האקדמי למשפט ועסקים. במשך עשר השנים האחרונות שימש כיועץ אחריות תאגידית בישראל, וכחלק מהשירותים שסיפק התמחה בכתיבת דיווחי קיימות. הכותב קבע את יעדי מחקר זה אחרי שעבד עם מספר מוסדות פיננסיים, Liad.ortar@gmail.com

בעוד 'אחריות תאגידית' הינו מונח עם הגדרות רבות ומגוונות (Dahlsrud, 2008), לצורך מאמר זה נתמקד בהגדרה מוסדית מרכזית, זו של האיחוד האירופי והיא כלהלן:

"הנציבות הגדירה אחריות תאגידית כאחריות של חברות להשפעתן על החברה... כדי לעמוד באופן מלא באחריותן החברתית, על פירמות לקיים תהליך לשילוב נושאים חברתיים, סביבתיים, אתיים, הנוגעים לזכויות אדם וצרכניים לתוך הפעילות העסקית ואסטרטגיית הליבה שלהן, בשיתוף פעולה קרוב עם מחזיקי העניין שלהן." European Commission, (2011)

השוואה בין שתי ההגדרות שהובאו לעיל מגלה שבקיימות מעורבת קריאה ציבורית נרחבת לדור הנוכחי לקחת אחריות על ההשלכות של אורח חייו והצרכנות ההולכת וגדלה ללא הרף, ובכך להבטיח לדורות הבאים את אותן ההזדמנויות שהדור הנוכחי נהנה מהן. מצד שני, אחריות תאגידית, בהגדרה, מכוונת לעסקים או 'פירמות' (Enterprises), ולכן היא אינה מושג כללי, אלא מגזרי.

מבחינה היסטורית, המעורבות החברתית של עסקים מקדימה את העלייה העכשווית בנושא הקיימות. ניתן לעקוב אחר המקורות של היבטים חברתיים אלה, בחזרה לאמצע המאה העשרים, ופרסום The Social Responsibilities of the Businessman (האחריות החברתיות של אנשי עסקים) על ידי הווארד בוון (Howard Bowen) בשנת 1953. יש מי שיצביעו על התחלה מוקדמת יותר של אחריות חברתית, וייחסו אותה להחלטה של הנרי פורד ב-1914 להכפיל את השכר בתעשיית הרכב לחמישה דולר ביום, ובכך לבטא את האחריות והמודעות שלו לסיכון חברתי אפשרי (Corson et al., 1974).

בשיח העכשווי בתחום האחריות התאגידית, מהותיות הינה מושג מפתח בשיח סביב דיווחי אחריות תאגידית והוא מבטא את הציפייה מחברות לבחור את הנושאים המהותיים ביותר באתגרי הקיימות שלהן, ואז לפעול ולדווח בהתאם (Allison-Hope, 2013; Jones et al., 2015). אם נושא מזוהה כמהותי, אזי הוא צריך לקבל התייחסות בהקצאת המשאבים והפעילויות של החברה של התאגיד ולהיות מוסבר ומוצג בדוח הקיימות באופן מתאים (יש לציין שדיווחי קיימות נקראים גם 'דו"חות אחריות תאגידית' או 'דו"חות לא-פיננסיים', אולם במאמר זה, כל הדיווחים הלא-פיננסיים ייקראו דיווחי קיימות). אם נושא איננו מהותי, אז הוא פשוט נחשב בלתי חשוב ודורש פחות תשומת לב ברמה הארגונית וברמה התקשורתית. הדבר מתקשר לצורך באחידות בדיווחי קיימות. אחידות בדיווחי קיימות באופן כללי, ובמיוחד בקבלת החלטות לגבי מהותיות, מאפשרת השוואתיות ומתפקדת כרגולטור איכות. יש צורך במסגרת התייחסות משותפת, אשר בלעדיה אחידות היישום איננה אפשרית. מחקר מוקדם בנושאי מהותיות בחשבונאות הסיק שבהעדר הנחיות מהותיות, שיקולים אחרים מאשר אלה שאליהם התכוון המחוקק להגנת בעלי המניות, שיחקו תפקיד דומיננטי (Bernstein, 1967). כפי שהראה מחקר זה, זהו המצב כיום בדיווח לא-פיננסי והגנת האינטרסים של מחזיקי העניין.

'מהותיות' היא מושג ששורשיו במקצוע החשבונאות. היא טומנת בחובה היבטים רבים של דיווח כספי, כולל הקצאות מס הכנסה, טיפול בהחזרי מס, נושאי סיכון ועוד (Bernstein, 1967), ומנחה את רואה החשבון לדווח על כל אינדיקטור שעשוי להשפיע על ערך החברה, ולפיכך על ערך נכסי בעלי המניות. במקרה של כמה מהנושאים הרבים והמורכבים הכרוכים בדיווחי קיימות, שיטת הבחירה המשמשת לצרכי הדיווח הכספי ככל הנראה לא תהיה ישימה, מכיוון שלא ניתן לכמת את המצאי של כל ההשפעות הסביבתיות והחברתיות ארוכות הטווח מדי שנה, ולחשב אותן לכדי שורת רווח תחתונה כספית יחידה המופיעה במאזן או בדו"ח רווח והפסד.

מסמך זה מדגיש את נושא המהותיות. ראשית, הוא בוחן את ההיסטוריה של המינוח ואת הדיון העכשווי סביב משמעויותיו בדיווחי קיימות. בהמשך הוא בוחן 22 דיווחי קיימות שונים מהבנקים הגדולים בעולם, כדי לקבוע מה הם בוחרים לדווח וכיצד, או במילים אחרות, מהי גישת המהותיות שלהם. בפרק האחרון הוא ממשיך את הדיון בהתבסס על תוצאות בחינה זו ומציע כיווני מחקר נוספים.

הצדקת המחקר

מחקר זה מציע תרומה לשיח המתפתח בנושאי אחריות תאגידית ולהנחיות ולרגולציה בתחום, המתעדכנים באופן תכוף (KPMG, 2013). הוא מציג פרספקטיבה מחקרית וביקורתית על מונח שנמצא בשימוש נרחב, ומדגים שביחיים האמיתיים יש שונות משמעותית בין הפרשנויות והיישומים שלו. אנו מקווים שמחקר זה ומסקנותיו יובנו כקריאה לפעולה, ליצירת קווים מנחים ברורים יותר לדיווחי קיימות, ובסופו של דבר תוצאתם תהיה דו"חות קוהרנטיים וברי-השוואה זה לזה יותר מאשר אלה המופקים היום.

מחקר זה נערך בשימוש בגישה אינדוקטיבית, כלומר על ידי בחינת זוויות התייחסות שונות על מהותיות בפועל, כפי שהן מופיעות בדיווחי קיימות מסקטור הבנקאות. החלטתי להשתמש בדיווחי מקרי-בוחן מהסקטור הפיננסי, מכיוון שזה סקטור רב השפעה. סקטור זה אולי לא מנהל תחנות כוח ומפעלים תעשייתיים גדולים באופן ישיר, אך הוא מייצג את עמוד השדרה הפיננסי שתומך בסקטור התעשייתי ומעניק לו אשראי, וכך גם לממשלות, לסקטור הנדל"ן ולחלקים דומיננטיים אחרים במערך הכלכלי.

רקע והקשר

דיווחים כספיים ולא-כספיים

בכל פעילות תאגידית, ניתן להבחין בין שני סוגים עיקריים של דיווח: כספיים ולא-כספיים. דיווח כספי מנוהל בהתאם למחויבות חוקית כמו גם צורך תפעולי לדווח על הישגים פיננסיים וערכם של נכסים פיננסיים לבעלי העסק, בעלי המניות. לפיכך, הערכת הביצועים מתבצעת על פי מטרת מיקסום ערך פיננסי (הידוע גם כדיווח שורת רווח יחידה/קו תחתון יחיד), והערכה זו תורמת להחלטה האם נושא מסוים ייכלל בדו"ח או יישאר בחוץ. דו"חות כספיים נכתבים בהתאם למוסכמות שונות, והם התפתחו במהלך מאה השנים האחרונות, כך שהם ברי השוואה ומהימנים (Tschopp & Huefner, 2015). מדיניות וסטנדרטים אלה ידועים כעקרונות חשבונאות מקובלים (GAAP – Generally Accepted Accounting Principles), והם מנוהלים ומפוקחים על ידי מסגרות לא ממשלתיות על-לאומיות (Murray, 2008). דו"חות כספיים עשויים לכלול גם דיווחים שאינם כספיים, כל עוד יש להם השפעה ישירה ומוכחת על השמאות הפיננסית השנתית של החברה (Moir & Kennerley, 2006).

בתחום הדיווחים הלא-פיננסיים, אנו לוקחים בחשבון טווח רחב מאוד של 'מוצרי' תקשורת תאגידית. כל תקשורת שאיננה פיננסית בטבעה עשויה להיכלל. תוצרי התקשורת יכולים לכלול, למשל, הודעות לעיתונות, עלונים שיווקיים, תכני אתר אינטרנט, מסעות פרסום וכד'. גם דו"חות קיימות יכולים להיכלל בין דוגמאות אלה, למרות שלאחרונה מאמצי הבְּנָה (לדוגמה הנחיות דיווח כמו GRI) הבחינו אותם מכל השאר. דו"חות קיימות פותחים צוהר אל הביצוע החברתי והסביבתי של חברה, ומתווים דרך בה היא יכולה להסביר את הגישה שלה ואת הסיבות להתנהלותה באופן אחראי חברתית (Murray, 2008).

דיווח קיימות הוא פרקטיקה בעלת היסטוריה. באופן מסורתי הוא היווה חלק מדיווח חשבונאות וכספיים. המונח המוקדם שלו היה 'חשבונאות חברתית' (חשבונאות של היבטים לא-כספיים של ביצועי החברה). מחקר השוואתי מוקדם על ידי ארנסט וארנסט (Ernst & Ernst, 1978) הגדיר את הקטגוריות הבאות בדיווח

לא-כספי: סביבה, אנרגיה, פרקטיקות עסקים הוגנות, משאבי אנוש, מעורבות קהילתית, מוצרים, ואחריות חברתיות אחרות שדווחו. טיפולוגיה זו עדיין נמצאת בשימוש נרחב.

ההצהרה המסכמת של כינוס האומות המאוחדות לפיתוח בר-קיימא ב-2012 (שכונה ריו+20) קבע: "אנו מכירים בחשיבות דיווח קיימות תאגידית ומעודדים חברות, במקרים הולמים, ובמיוחד חברות ציבוריות נסחרות וגדולות, לשקול שילוב של מידע קיימות לתוך מעגל הדיווח שלהן" (United Nations, 2012).

חשוב לשאול האם וכיצד נוכל ליצור קורלציה בין דיווחי קיימות לבין הביצוע למעשה של אחריות חברתית בעסקים (Gnanaweera & Kunori, 2018). דז'יאן ואוקסיבר (Déjean & Oxibar, 2003), ביצעו סקירה השוואתית שבחנה מחקרים קודמים, אשר השוו דיווחים לא-כספיים למשתנים כגון מדדי מוניטין ומדדים אובייקטיביים, כמו דירוג ביצועי הזיהום שמסופקים על ידי המועצה לסדרי עדיפות כלכליים (Council on Economic Priorities). אף אחד מהמחקרים שנסקרו לא הראה קשר חזק בין דיווחי קיימות לבין ביצועים ממשיים של אחריות חברתית בעסקים, ואחד מהם אף מצא קורלציה שלילית בין דיווחי קיימות וביצועים.

למרות שהממצאים מראים במובהק קורלציות חלשות, שקיפות התבססה כאבן יסוד בארכיטקטורה של אחריות תאגידית. יש ציפייה נרחבת מתאגיד שמאמץ אחריות תאגידית להיות מחויב לתקשר ציבורית את ביצועי הקיימות שלו והאתגרים הכרוכים בכך. הכלים בהם משתמש התאגיד בכדי לארגן ולהסדיר את המידע שהוא מדווח נקראים 'קווים מנחים לדיווחי קיימות'. הנחיות מסוג זה מתפרסמות על ידי ארגונים שונים ויש כמה כלים מקובלים ברמה הבינלאומית שמשלימים זה את זה ומייצרים סינרגיות (KPMG, 2013).

עקרונות הגלובל קומפקט של האו"ם (UN Global Compact) והנחיות ה-OECD לחברות רב-לאומיות (OECD Guidelines for Multinational Enterprises) נכנסים לקטגוריה של כלים ניהוליים. הגלובל קומפקט הוא יוזמת מדיניות אסטרטגית, לעסקים המחויבים להתאמת האסטרטגיות והתפעול שלהם לעשרה עקרונות מקובלים אוניברסלית בתחומי זכויות אדם, עבודה, סביבה ואנטי-שחיתות. באמצעות פעילות הנערכת בהתאם לעקרונות אלה, עסקים, כגורם מוביל מרכזי של הגלובליזציה, יכולים להבטיח שהשווקים, המסחר, הטכנולוגיה והפיננסים, מתקדמים בדרכים שמועילות לכלכלות ולחברות בכל מקום.

הנחיות ה-OECD לחברות רב-לאומיות מספקות עקרונות וסטנדרטים בלתי-מחייבים להתנהלות עסקית אחראית בהקשר הגלובלי, בהתאם לחוקים רלבנטיים וסטנדרטים מוכרים בינלאומית. הנחיות אלה, מספקות מסגרת נורמטיבית לסיוע לחברות לעצב את החזון שלהן וגישתן הניהולית לקיימות, ולמדוד את ההשפעות שלהן. ISO 26000-הוא תקן ניהול פרטי שמנחה ארגונים בנוגע לתפישת האחריות התאגידית והגדרותיה. ההנחיות עוסקות בדרך בה עסקים וארגונים יכולים לפעול באופן אחראי חברתית. המשמעות היא פעילות בדרך אתית ואחראית, שתורמת לבריאות ולרווחה בחברה (society).

GRI ו-SASB™ הם בין כלי הדיווח שנמצאים בשימוש רווח ביותר (Blasco & King, 2017). ה-GRI הינו מתודולוגיה סדורה לכתבת דיווחי קיימות. מטרתו לספק לארגונים סעיפי דיווח ומדדים התואמים למסגרות הנורמטיביות הבינלאומיות החשובות ביותר, שיאפשרו להם ליהנות מההשלמות ומהחוזקות של כל אחת מהיוזמות. SASB, יוזמה אמריקאית דומה, נוסדה כדי לספק סטנדרטים של קיימות מבוססי תעשייה להכרה בהשפעות סביבתיות, חברתיות וממשלתיות מהותיות ודיווח עליהן, על ידי חברות נסחרות בבורסות בארה"ב. זוהי עמותה רשומה בארה"ב, המספקת סטנדרטים לשימוש על ידי חברות ציבוריות הנסחרות בארה"ב בדיווח נושאי קיימות מהותיים, לטובת המשקיעים והציבור. ארגון נוסף המציג הנחיות לדיווח לא פיננסי הוא ה- (International Integrated Reporting Council) HRC. ארגון זה מממש גישה של דיווח משולב, הווה אומר, דוח אחד המשלב שיקוף של מידע פיננסי לצד מידע לא פיננסי.

מכיוון שקיימות מקיפה מגוון נרחב של נושאים, חברות תמיד עומדות בפני דילמה בסיסית בהחלטה על מה לדווח ואיזה מידע לחשוף, כאשר הן קובעות את תוכן דיווח הקיימות שלהן. אותה דילמה (בצורת ביקורת ציבורית) הועלתה על ידי מחזיקי העניין והתקשורת, שטענו שדו"חות אלה הם לא יותר מאשר תרגילים ביחסי ציבור, מכיוון שהם מתארים רק את ההיבטים החיוביים של התאגיד ולא את ההשפעות המהותיות שלו.

מקורות החשבונאים של מהותיות

בשנת 1967, כשלאופולד ברנסטין (Leopold Bernstein) כתב את מאמרו "The Concept of Materiality" (תפישת המהותיות), סדר היום העולמי היה שונה ממה שהוא כיום. שינוי אקלים היה רק היפותזה מדעית מעורפלת ונושאי זכויות אדם כמו עבודת ילדים וסדנאות יזע קיבלו מעט תשומת לב, אם בכלל. חוקרים בארה"ב היו טרודים בהבנת מהותיות (Hicks, 1964; Rappaport, 1964; Rose et al., 1970) רק מנקודת מבט פיננסית. קריאה במאמרו בן 46 השנים של ברנסטין, מגלה הרבה נקודות דמיון בין אז לעכשיו בשיח ובמחקר המתפתחים סביב המהותיות. ברנסטין מגדיר את המונח פשוט כ"חלק מחוכמת החיים" (Bernstein, 1967, עמ' 87), וטוען שאין כל צורך לעסוק במה שלא חשוב. אולם דברים הפכו למורכבים הרבה יותר מאז.

בפרקטיקה החשבונאית, מהותיות היא כלי מרכזי. היא מקיפה הרבה היבטים פיננסיים של גילוי מידע, בהם הקצאת מס הכנסה, טיפול בהחזרי מס ונושאים הקשורים בסיכון (Bernstein, 1967). בשנות ה-30 של המאה ה-20, נציבות ניירות הערך בארה"ב (SEC – Securities and Exchange Commission) עסקה באפשרות שקוראים של דו"חות כספיים יוצפו במידע בלתי חשוב המוצג באופן משולב ובלתי מובחן ממידע משמעותי (Bernstein, 1967). מסיבה זו, הקונגרס האמריקאי אישר ב-1933 בחוקי ניירות הערך (Federal Securities Laws) הגדרה ברורה של המונח 'מהותי' כלהלן: "המונח מהותי, כאשר משתמשים בו לסווג דרישה לאספקת מידע בנוגע לכל נושא, מגביל את המידע הנדרש לנושאים אשר בגינם יש ליידע באופן סביר את המשקיע השקול הממוצע" [Securities Act of, 1933, Section 17(a)(2)].

בפגישת המועצה הבין-לאומית לתקני חשבונאות (IASB – International Accounting Standards Board) שנערכה במאי 2005 בלונדון, הגדירה המועצה 'מהותיות' כהליך שמספק סף או נקודת חתך הקובעת מה יכלול בדו"ח כספי ומה יישאר בחוץ. היא מרחיבה כלהלן:

א. [מהותיות] מתייחסת לא רק לרלבנטיות, אלא גם לייצוג נאמן.

ב. צריכה להיות כלולה במסגרת המתכנסת כמסך או פילטר, הקובע האם מידע משמעותי מספיק להשפיע על החלטות המשתמשים בהקשר של הישות, במקום כמאפיין איכותני של מידע כספי שימושי להחלטות (Financial Accounting Standards Board, 2005, עמ' 14).

'מהותיות', אם כן, מתייחסת למשמעותיות של עסקאות, מאזנים וטעויות הכלולות בדו"חות כספיים. היא מגדירה את הסף או נקודת חתך אשר אחריה מידע פיננסי הופך להיות רלבנטי לצרכי קבלת החלטות של המשתמשים. מידע כלול בדו"חות כספיים צריך לפיכך להיות שלם בכל ההיבטים המהותיים, כדי שהדו"חות יציגו ראייה אמיתית והוגנת של ענייני הישות המדווחת.

הגדרות שונות של מהותיות והנחיות הקשורות לדיווחים כספיים התפתחו עם השנים, כשפרשנויות חדשות של עקרונות מהותיות אומצו על ידי קובעי סטנדרטים, רגולטורים וארגונים בין-לאומיים (Murnighan, 2013). ברור שבפרקטיקה חשבונאית, מהותיות נמדדת כשינוי/הפסד של הכנסה ו/או הוצאה המבוטאת במונחים מונטריים מקובלים. כל אינדיקטור מהותי יכול להיות מכומת כערך כספי המחושב

במאזן השנתי. השאלה היא איך ובאיזו מידה יכולים להימדד נושאי קיימות, אם בכלל, בעיקר אם לוקחים בחשבון שהשפעותיהם עשויות להיות ארוכות טווח ולא על בסיס שנתי.

מהותיות בסקטור הפיננסי

לבנקים יש השפעה עצומה על נושאים פיננסיים גלובליים ומקומיים, כמו גם על הסחר העולמי (Haldane, et al., 2010). השאלה היא מהי, או מה צריכה להיות, ההשפעה של הסקטור הפיננסי על נושאים גלובליים אחרים, כמו התחממות כדה"א, זכויות אדם, שחיתות, סחר הוגן ודיווחי קיימות? ובהתאמה, כיצד צריכים בנקים לדווח על ביצועי הקיימות שלהם?

ה-GRI הוסיף נספחי סקטור להנחיות שלו. הנספח הראשון שפורסם היה עבור הסקטור הפיננסי: "הנחיות דיווח קיימות ונספח סקטור השירותים הפיננסיים" (Sustainability Reporting Guidelines & Financial Services Sector Supplement או FSSS). בנספח, GRI זיהה רשימה של אינדיקטורים מהותיים המדגישים את הערך המוניטרי של מדדים ביצועיים אחרים (PI – performance indicators). FSSS גם מבקש מהבנקים המדווחים לדווח על הגישות והפרקטיקות שלהם בנוגע לסינון ותיעודן השקעות סביבתיות וחברתיות. SASB השיק מדריך דומה לסקטור הפיננסי להתייעצויות מרובות מחזיקי עניין, שפורסם ציבורית. תוצאת תהליך ההתייעצות תהיה רשימת מהותיות לקיימות, אשר עשויה לכלול אינדיקטורים כמו קידום שילובם של ביצועי סביבה, חברה וממשל בשוקי הון וניהול סיכונים מערכתית.

במקרה של ההנחיות הסקטוריות, הן של GRI והן של SASB, ברור שההיבטים המהותיים של בנקים הם אלה המתייחסים להשלכות ולסיכונים הסביבתיים והחברתיים לפעילויותיהם הפיננסיות. למרות שאין להמעיט בערכם של מדדי תפעול סביבתי, כמו החלפת נורות והדפסה דו-צדדית, גורמים אלה עדיין אינם בעלי השפעה משמעותית חברתית או סביבתית.

מהותיות בהנחיות המקובלות לדיווחי קיימות

מכיוון שדיווחי קיימות מיועדים לענות על ציפיות מחזיקי העניין, ומכיוון שהגדרת 'מחזיקי עניין' היא הגדרת גג למגוון קהלים שונים (קבוצות של קוראים), שלכל אחד מהם יש מערך ציפיות שונה, לגישות השונות להנחיות דיווח יש דגשים שונים בנוגע למהותיות. מבין הגישות השונות הקיימות, החלטתי לבחון שלושה מערכי הנחיות עיקריים שהוערכו על ידי [Business for Social Responsibility] BSR (עסקים לאחריות חברתית), הוצגו בדו"ח "Navigating the Materiality Muddle" (ניווט בבלבול הקיימות) (Allison-Hope, 2013), ונבחרו כחשובים ביותר. BSR היא רשת גלובלית ללא מטרת רווח של עסקים, המוקדשת לקיימות. היא פועלת עם רשת של למעלה מ-250 מהחברות המשפיעות ביותר בעולם, במטרה ליידע ולחזק את מאמצי הקיימות שלהם.

הדו"ח "ניווט בבלבול הקיימות" (שם) מסביר שכיום פועלים שלושה ארגונים עיקריים לדיווחי קיימות: International Integrated Reporting Council] IIRC (מועצה בינלאומית לדיווח משולב), SASB ו-GRI. השלושה חלוקים בגישותיהם כלפי קבלת החלטות בנושאי מהותיות, בהתאם לקבוצת מחזיקי העניין כלפיה הם מכוונים את יוזמותיהם.

גישת המהותיות של IIRC

באפריל 2013, IIRC פרסם טיוטה להתייעצות של המסגרת הבינלאומית. הטיוטה הייתה פתוחה להערות והגרסה הסופית פורסמה בדצמבר 2013. טיוטת ההתייעצות מגדירה מהותיות כלהלן: "מידע תכליתי שהוא מהותי להערכת יכולת הארגון לייצר ערך בטווח הקצר, הבינוני והארוך" (IIRC, 2013).

IIRC הגדיר מהותיות כנושא שיכול להשפיע באופן ממשי על ההערכות של המשתמשים המיועדים העיקריים של הדו"ח. הוא גם מתייחס לנושא מהותי ככזה שמשפיע ממשית, או שיש לו פוטנציאל להשפיע ממשית, על אסטרטגיית הארגון, המודל העסקי שלו, ואחד או יותר מסוגי ההון שהוא משתמש בהם או משפיע עליהם בטווח הקצר, הבינוני או הארוך. בנוגע לתהליך ההגדרה, IIRC ממוקד באמדן ההשפעות של הנושא על ההון שנמצא בבעלות אחרים או זמין להם. לפיכך, הוא גם כולל את תהליך יצירת הערך. תהליך ההון מוסבר באופן נרחב בהנחיות עצמן, אבל המוקד בתהליך קבלת ההחלטות הוא בעיקרו פנימי וממוקד בכישורי ניהול ושיקול דעת, מבלי לקיים דיון אמיתי עם מחזיקי העניין החיצוניים של התאגיד.

גישת המהותיות של SASB

כפי שהוצג לעיל, SASB האמריקאי הוא ארגון ללא מטרת רווח, המסייע לתאגידים ציבוריים בארה"ב לדווח נושאי קיימות מהותיים לטובת משקיעים והציבור. הסטנדרטים של SASB מיועדים לחשיפה בהגשות חובה לרשות ניירות הערך האמריקאית (SEC). מכיוון ש-SASB מכון ספציפית להוספת מדד ביצועים (PI) לדיווחי החשבונאות המחויבים עפ"י רגולציה, גישתו למהותיות היא יותר סמכותנית מאשר זו של IIRC.

SASB מגביל באופן חמור את סדרי העדיפויות של התאגיד עצמו על ידי פרסום ההנחיות שלו, שנקראות 'מפת המהותיות'. זוהי מפת דרכים שעל תאגידים להשתמש בה כדי לקבוע את נושאי הקיימות המהותיים שלהם. מפת המהותיות של SASB מציגה את התיעדוף היחסי של נושאי קיימות, על בסיס כל אחד מהסקטורים התעשייתיים, מה שמאפשר למשתמשים להשוות ולהנגיד את המהותיות של יותר מ-40 נושאים בחתך רחב של תעשיות וסקטורים. ההנחיות עבור כל סקטור פורסמו להערות והתייעצות ציבורית לפני שהתקבלו בסופו של דבר ופורסמו לשימוש.

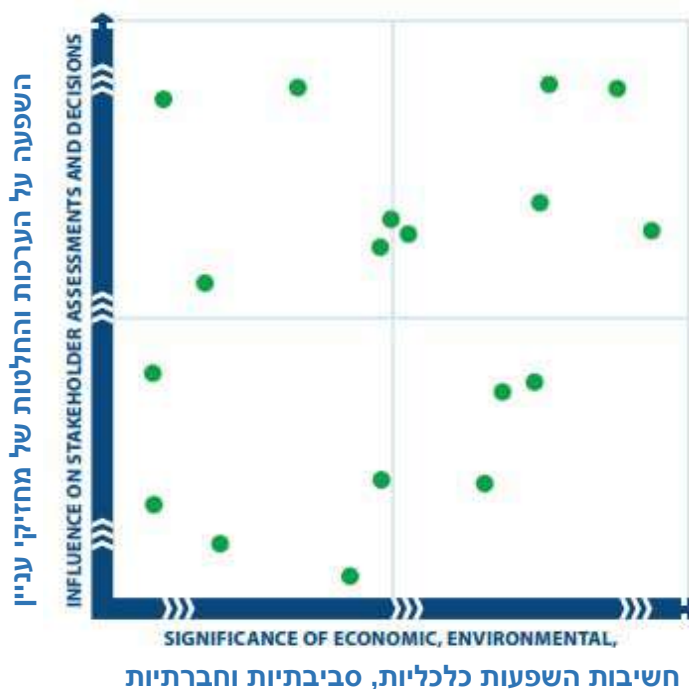
גישת המהותיות של GRI

במאי 2013, GRI פרסם גרסה מעודכנת של הנחיותיו לדיווחי קיימות, ה-G4. הנחיות אלה כוללות שני מסמכים: אחד כללי שנקרא "עקרונות דיווח וחשיפות סטנדרטיות" (Reporting Principles and Standard Disclosures), ואחד נוסף, המספק פרספקטיבה רחבה יותר והנחייה נוספת, בשם 'מדריך ליישום' (Implementation Manual). בשני המסמכים ישנה התייחסות למהותיות, עם ההנחיות הבאות:

"היבטים מהותיים הם אלה המשקפים את ההשפעות הכלכליות, הסביבתיות והחברתיות המשמעותיות של הארגון; או שמשפיעות באופן ממשי על ההערכות וההחלטות של מחזיקי העניין. כדי לקבוע אם היבט כלשהו הוא מהותי, נדרשים ניתוח איכותני, שמאות כמותית ודיון." [GRI, 2013a, עמ' 92]

בנוסף להסברים הכתובים, ה-GRI גם מספק הנחייה גראפית, הנקראת מטריצת מהותיות.

תרשים 1: GRI, מדריך ליישום G4 (2013b, עמ' 12)

ה-GRI קובע בסיס לתהליך הרבה יותר נרחב ויותר שיתופי של דיווחי מהותיות, מכיוון שהוא כולל נקודות מפגש של נושאי קיימות שונים על שני צירים. לפי ה-GRI, הערכים המשתנים צריכים לנבוע מדיאלוג בין מחזיקי העניין. הציר האופקי מייצג את רמת החשיבות של נושאי קיימות ספציפיים להצלחת התאגיד, בעוד האנכי מייצג את חשיבות הנושאים הנבחרים למחזיקי העניין.

ה-GRI מחצין את תהליך קבלת החלטות של המהותיות, ומוציא אותו מחוץ לארגון בתהליך שיתופי בין הארגון למחזיקי העניין שלו. אולם העסקים עדיין מצופים לקחת אחריות על הובלת התהליך וניהולו. התוצאה היא, דה פקטו, שהחלטה בנוגע לנושאים מהותיים לדיווח עדיין מתקבלת על ידי המדווחים (התאגידיים) עצמם, מכיוון שהם אלה המחליטים את מי להזמין להתייעצויות וכיצד הם יתנהלו.

הנחיות דיווח: דיון השוואתי

דרך אפשרית להבחנה בין הגישות לקבלת החלטות בנושאי מהותיות, היא על ידי התייחסות לתהליך או כמבוסס-כללים או כמבוסס-עקרונות (Murningham, 2013). לפי טיפולוגיה זאת, נוכל להסיק שהנחיות GRI נוטות להיות מבוססות-עקרונות, למשל בכך שהתהליך מבוסס על גישת ניהול מחזיקי עניין. ניתן לסווג את שני מערכי ההנחיות האחרים, SASB ו-IIRC, כמבוססי כללים, מכיוון שהם משאירים פחות מקום לתמרונים בתהליך.

ניתן לתאר את ההבדל בין שלושת הגישות העיקריות הללו, גם בצורה שונה מעט כפי שמוצע בזאת ע"י הכותב, וזאת על ידי הבנה של מי כלול בקהלי היעד של הדו"ח, איזה ציר זמן הוא מייצג ואופי התהליך הניהולי. טבלה 1 מסכמת השוואה זו.

טבלה 1: השוואה של הנחיות דיווח

	קהל יעד של הדו"ח	ציר זמן	תהליך ניהולי
IIRC	משקיעים	ארוך-טווח	פנימי
SASB	רגולטורים	טווח בינוני-ארוך	פנימי
GRI	קהלים מרובים	טווח קצר-בינוני	דורש תשומות חיצוניות ממחזיקי עניין

שיטת השוואה זו מגלה חוסר אחידות בגישות מכיוון שמדובר למעשה בשלוש גישות שונות לחלוטין. גישת ה-GRI היא שיתופית, המגלה תובנות באמצעות תהליך של מעורבות מחזיקי עניין. האחרות סללו את הדרך לקביעת חשיבות נושאי הקיימות השונים עם מעט מאוד מקום לשינוי.

מתווה המחקר

מחקר זה מבקש לבחון האם מהותיות, כי שזו מוצגת בדו"חות אחריות תאגידית, אכן משקפת את סדרי העדיפויות הארגוניים כפי שאלו מוצגים בדוח הקיימות עצמו. המחקר יתמקד בניתוח דו"חות של המוסדות הפיננסיים הגדולים בעולם המהווים מדגם ראשוני של דו"חות לבחינה ראשונית של השערת ושיטת המחקר המבוצעת בזאת. השערת המחקר היא שתימצא אי התאמה בין סדרי העדיפויות המוצגים בניתוח לבין מה שמוצג בהמשך הדוח, והציפיות לא יקבלו את המענה התואם.

מחקר זה משתמש במתודולוגיה של ניתוח טקסטואלי של פסקאות תיאוריות על מהותיות בדיווחי הקיימות הנבחרים. זוהי אדפטציה של מתודולוגיית "תיאוריה מעוגנת בשדה", כדרך אינדוקטיבית לנתח את ההקשר שבו מהותיות מופיעה, ובחינת הדרך בה משתמשים בה (Conaway & Wardrope, 2010). הבחינה הטקסטואלית נערכה על ידי כותב מסמך זה בלבד. שיטה זו עשויה להגביל את תקיפות הממצאים ברמה מסוימת, אבל מכיוון שזה מחקר איכותני ראשוני, יש לקיים מחקר עתידי כדי להמשיך ולבחון את הנושאים בדיון.

שני ההיבטים הטקסטואליים שנבדקו היו תהליך קבלת ההחלטות לגבי מהותיות כפי שהוא מתואר בדו"חות, והנושאים המהותיים המדווחים עצמם. בהקשר זה, השאלות המרכזיות להשוואה מתייחסות לדרך בה החברות תיארו את תהליכי קבלת ההחלטות שלהן טרום דיווח. האם התהליך מתמקד בתהליכים פנימיים/ארגוניים, או האם הוא כולל ציפיות מחזיקי עניין חיצוניים? אחרי בחירת הנושאים המהותיים, האם התהליך המוסבר נוטה להיות 'מכוון-הנחיות' (בשימוש 'מדריך' מהותיות חיצוני) או 'מכוון דיאלוגי' לבסוף, האם יש שינויים כלשהם בנושאים המהותיים לאורך זמן?

במחקר זה נסקרו 22 דו"חות קיימות, מחמשת המוסדות הפיננסיים הגדולים ביותר בעולם. המקורות של דיווחי הקיימות היו אתרי האינטרנט הרשמיים של הבנקים, מאגר הנתונים של GRI ו- Corporate Register. שני האחרונים הם אתרי הפנייה המקשרים קוראים לאתר האינטרנט של הבנק, בו נמצא קובץ PDF זמין להורדה.

הבחירה של בנקים מתאימים למחקר התבססה על מספר קריטריונים:

- גודל. המחקר החל עם הבנקים הגדולים ביותר בעולם והרשימה צומצמה בהדרגה.

- **מסורת דיווח קיימות**. כל בנק שנבחר חייב להציג המשכיות של 5 שנים בדיווח (2008-2012); כלומר הוא היה חייב לדווח לפחות שלושה דו"חות במהלך השנים שהוזכרו. יש לציין שהדו"ח של כל שנה מסכם את הפעילויות של הבנק בשנה הקודמת, כך שהדו"ח של 2008, למשל, מתייחס לפעילויות שהתרחשו במהלך 2007. הוחלט על תקופת החומש כדי לכלול במחקר דו"חות קודמים למשבר של שנת 2008, מה שיאפשר לקבוע האם למשבר הפיננסי הייתה השפעה כלשהי על הדו"חות. התוצאות מסוכמות בטבלה 2.

טבלה 2: מדגם דו"חות

דירוג גודל	בנק	מדינה	2008	2009	2010	2011	2012
1	Industrial and Commercial Bank of China (ICBC)	סין	V	V	V	V	V
2	HSBC Holdings	בריטניה	V	V	V	V	V
3	Deutsche Bank	גרמניה	X	V	V	V	V
4	BNP Paribas	צרפת	V	V	V	V	V
5	Mitsubishi UFJ Financial Group	יפן	X	V	X	V	V

הערות: V סימון – כלול
סימון X – לא כלול

ממצאים - השוואה הקשרית

המדגם הנבחר כולל את חמשת המוסדות הפיננסיים הגדולים בעולם: Deutsche, HSBC Holdings, ICBC, Mitsubishi UFJ Financial Group ו-BNP Paribas (DB) Bank. פרק זה מציג השוואה של הדיווחים (מבוססי הנחיות ה-GRI) בכל אחד מהבנקים.

Industrial and Commercial Bank of China (ICBC) | סין

הבנק התעשייתי והמסחרי נוסד באוגוסט 1988 והמטה שלו נמצא בפוג'ואו סיטי (Fuzhou City), מחוז פוג'ייין (Fujian Province). זהו אחד הבנקים המסחריים הראשונים בהון משותף שאושרו על ידי מועצת המדינה והבנק העממי של סין (People's Bank of China). ב-5 בפברואר 2007 נרשם הבנק למסחר בבורסה של שנגחאי.

דו"ח הקיימות של 2008 זמין בסינית בלבד, ללא הפניה לגרסה באנגלית. בדיווח הקיימות של 2009, אין ניתוח מהותיות ואין זיהוי של נושאי קיימות. מהערות הפתיחה של היו"ר, ניתן להסיק שהנושאים החשובים ביותר הם התייעלות אנרגטית, מוצרים פיננסיים כנקודת מוצא, ואימוץ עקרונות קו המשווה (Equator EPs – Principles). ה-EPs מהווים מסגרת ניהול סיכונים שאומצה על ידי מוסדות פיננסיים להכרעה, הערכת שומה וניהול סיכונים סביבתיים וחברתיים בפרויקטים, והם מיועדים בעיקר לספק סטנדרט מינימלי לבדיקת נאותות (due diligence) שתתמוך בקבלת החלטות אחראית בנוגע לסיכונים. בדו"ח 2010 אין ניתוח מהותיות ואין זיהוי של נושאים מהותיים. הדו"ח מאוד רחב טווח ומכסה את כל הנושאים. ציפיות מחזיקי

העניין מופיעות בתחילת הדו"ח כרשימה: רשויות רגולטוריות, בעלי מניות, לקוחות, עובדים, שותפים, הסביבה, משאבים והחברה (society).

בדו"ח הקיימות של 2011, אנו מוצאים לראשונה שמות של ארגונים סביבתיים לא-ממשלתיים גלובליים ספציפיים, כמו WWF וידידי כדור הארץ (Friends of the Earth), בפרק תחת הכותרת 'דיאלוג עם ארגונים לא-ממשלתיים' (ICBC, 2011, עמ' 109). יחד עם זאת, זהו פרק קצר מאוד. עדיין אין כל ניתוח מהותיות, אבל שוב יש טבלה ארוכה הדומה מאוד לזו המוצגת בדו"ח של השנה הקודמת. דו"ח 2012 קובע: "ב-2012, הבנק המשיך לקיים דיאלוגים ברמות שונות עם ארגונים לא ממשלתיים מקומיים ומחול"לי" (ICBC, 2012, עמ' 121). לאחר מכן מופיעה פסקה קצרה מאוד שמזכירה מספר אינטראקציות ספציפיות. אין מטריצה של מהותיות או ניתוח מכל סוג שהוא. הציפייה הכללית של קבוצות מחזיקי עניין שוב מופיעות בטבלה, בדיוק כמו בדו"ח שקדם לו.

ICBC הוא הבנק הגדול בעולם. טווח הפעילות שלו ענק ומכסה את העולם כולו. ניכר בדו"ח שהבנק מאמץ גישות מתקדמות לניהול סיכונים סביבתי וחברתי, בדגש על EPs. בנוגע למעורבות מחזיקי עניין והחלטות שיתופיות בנוגע להתאמת נושאי מהותיות, היבט זה נעדר מהדו"ח, ולמרות שבשנת 2010 מוצגת תווה ציפיות מחזיקי עניין, לא ברור כיצד תובנות אלה הועלו ומיהם הנציגים של הקבוצות הכלליות של מחזיקי העניין. יתרה מזאת, הנושאים שהוזכרו נשארו ללא שינוי במהלך השנים האחרונות, עם הבדלים מינוריים בלבד בניסוח המופיע בדו"ח.

HSBC Holdings plc | בריטניה

HSBC Holdings plc נוסד בשנת 1865 כדי לממן את המסחר בין אסיה והמערב. כיום, HSBC הוא אחד מארגוני השירות הבנקאי והפיננסי הגדולים בעולם, המשרת כ-40 מיליון לקוחות. מהמטה שלו בלונדון, HSBC פועל דרך עסקים מבוססים ותיקים ורשת בינלאומית של כ-6,600 משרדים ב-64 מדינות ומחוזות (HSBC, 2020).

מרצף הדו"חות, ניכר ש-HSBC עבר שינוי גדול בגישתו בנוגע לקיימות. ייתכן שהמחויבות נותרה ללא שינוי, אבל המידע המדווח מ-2008 ל-2010 בנוגע לתהליך מעורבות מחזיקי עניין וקבלת החלטות בנוגע למהותיות הייתה הרבה יותר מדויקת, ספציפית ומכוונת ליעדים עסקיים מאשר הייתה בעבר. דו"ח 2008 קובע: "בתגובה ומשוב על דו"חות משנים קודמות, אנו ממשיכים להתמקד בנושאים לא-פיננסיים הנחשבים מהותיים לעסק שלנו" (HSBC, 2008, עמ' 1). הנושאים המהותיים כפי שתוארו בדו"ח זה הם הכלכלה העולמית, קשרי לקוחות, שימור ופיתוח כישרונות (Top Talent), שינוי אקלים, עתיד בהזדמנות חברתית ושימוש מקיים במשאבי טבע.

דו"ח 2009 קובע:

"בתגובה למשוב מחזיקי עניין, דו"ח זה מתמקד בעדיפויות הקיימות של HSBC. סדרי עדיפויות אלה התגבשו במספר דרכים: הם עשויים להיות גורמי מפתח לאסטרטגיה העסקית הכוללת שלנו; או שיש למחזיקי העניין שלנו עניין ספציפי בהם, ולפיכך סביר שיהיו בעלי השפעה כספית או חברתית על הבנק ולקוחותינו; או שהם נושאים שעלו באמצעות מחקר שלנו." (HSBC, 2009, עמ' 3).

ששת הנושאים המועדפים שהוגדרו ל-2009 ו-2010 היו: מימון כלכלה דלת-פחמן, ניהול סיכונים בהלוואות ושירותים פיננסיים אחרים; הוקרת עובדים; אמון לקוחות; השקעה בקהילות; וטיפול במצב הבנק עצמו

מבחינת ניהול סביבתי תפעולי ושרשרת האספקה. הדיון בנושאים אלה מסתיים בקביעה: "התייחסות לתמה של שינוי אקלים עוברת בכל נושאים מתועדפים אלה" (HSBC, 2009, עמ' 3).

דו"ח הקיימות של 2011 מצהיר: "זיהינו ששה תחומים אשר, בהתייחסות לכולם יחד, הופכים את העסק שלנו למקיים" (HSBC, 2011, עמ' 6). אולם בחינה מעמיקה של העמודים הבאים מגלה שאין למעשה כל זיהוי מפורש של נושאים מהותיים אלה. אחרי 2011 ניכר שהבנק לקח כמה צעדים אחורה והפך פחות מוכן להתחייב פומבית בנושאים שונים. אף אחד מהדו"חות שנסקרו לא הכיל כל סוג של ניתוח מהותיות, כך שלא ברור איזה נושאים, אם בכלל, הועלו על ידי מחזיקי עניין אך לא זכו להתייחסות בפעילויות הבנק. בדו"ח 2012, התפישת של מעורבות מחזיקי עניין צומצמה לפרק קצר תחת הכותרת "מגעים עם ממשלות ורגולטורים" (HSBC, 2012, עמ' 7).

גרמניה | Deutsche Bank (DB)

DB נוסד בברלין ב-1870 כדי לתמוך בבנאום (מעבר הפעילות לרמה הבינלאומית) עסקים ולקדם ולתמוך בקשרי המסחר בין גרמניה, מדינות אירופאיות אחרות ושווקים מעבר לים. DB התפתח לספק גלובלי מוביל של שירותים פיננסיים, המתפעל 2,984 סניפים עם 98,000 עובדים ברחבי העולם (DB).

DB לא פרסם דו"ח קיימות ב-2008. דו"ח הקיימות של 2009 לא כולל כל סוג של נוהל או דיאלוג חיצוני על נושאי מהותיות. דו"ח זה מתחיל בתיאור של חמישה אירועי פעילות: קיימות, התנדבות תאגידית, השקעה חברתית, חינוך לאמנות וחינוך למוזיקה. תחומים אלה מקיפים מאוד ומכסים טווח נרחב של פעולות. בדו"ח הקיימות של 2010, לראשונה, אנו רואים פסקה מפורטת המסבירה את גישת הבנק כלפי הערך המוסף של תהליך דיאלוגי:

"אנו מקיימים דיאלוג קבוע עם קבוצות מחזיקי העניין שלנו בכדי להבין איזה ציפיות מיוחדות יש להם מאיתנו כמוסד פיננסי ולהסביר את עמדותינו. זה מספק לנו תמריץ חשוב ליותר קיימות בפעילות העסקית שלנו. אנו גם לומדים על תפישות ורעיונות חדשים ליישום וכך מקדמים קבלה של פעולותינו." (Deutsche Bank, 2010, עמ' 34)

לפי מטריצת המהותיות המוצגת בדו"ח, הנושאים המהותיים הם: מוצרים מקיימים, הנחיות מקיימות, הגנת צרכנים, ניהול סיכונים מוניטין, גמול בכירים ודיאלוג מחזיקי עניין.

נראה כי תצוגת המהותיות של DB הגיעה לשיאה ב-2010. בשנה זו היה תהליך דיאלוגי מוסבר היטב עם הצדקות בדבר חשיבותו בקבלת החלטות בנוגע למהותיות. ראינו גם מטריצת מהותיות שהוכנה בהתאם להנחיות G3 של GRI. דבר זה לא נראה שוב בדו"חות מאוחרים יותר, והנושאים המהותיים גם לא שמרו על מעמדם בדו"חות אלה. ב-2011 ו-2012, הבנק הציג יוזמה ייחודית לסוגיות דוחקות, כגון חימוש מצרר ומיקרו-מימון, אך תהליך קבלת ההחלטות שקדם להן נותר סתום.

צרפת | BNP Paribas

עם נוכחות ב-78 מדינות וכמעט 190,000 עובדים, כולל למעלה מ-145,000 באירופה, BNP Paribas הוא בנק מוביל בגוש האירו ושחקן ממדרגה ראשונה ברמה הגלובלית.

דו"ח הקיימות של 2008 לא כולל כל תיאור של מעורבות מחזיקי עניין. דו"ח 2009 מציג שורה ארוכה של יוזמות תקשורת' בין הבנק ומחזיקי העניין השונים שלו (BNP Paribas, 2008, עמ' 31–32). ברוב הסעיפים, היוזמות הן חד-צדדיות ואין כל הסבר בנוגע לתשומות שנתקבלו מקבוצות איתן התקיים קשר (למשל כלים כמו סקרים, ניוזלטרים וכד'), ואין כל הגדרה של נושאים מהותיים. ב-2010 הרשימה זהה לזו של השנה

הקודמות. ההבדל הוא בכך שהכותרת כעת היא: "דיאלוג מאורגן עם מחזיקי עניין" (BNP Paribas, 2010, עמ' 19). דו"ח 2011 מתחיל בהצגת נושאים בדגש והצעדים השונים שיושמו בכל אחד מהתחומים. ניתן להתייחס לנושאים אלה כמהותיים, ולכלול 'מאבק בשינוי האקלים' [BNP Paribas, 2010, עמ' 14] ו'מאבק בהדרה' (BNP Paribas, 2010, עמ' 16). בדו"ח הקיימות של 2012 אין כל הסבר קונסטרוקטיבי של תהליך מעורבות מחזיקי עניין. יש כמה יוזמות, כמו השולחן העגול בנושא שמן דקלים, אבל נעדרת בהירות בנוגע לנושאים שהועלו על ידי שחקנים חיצוניים. דיווח הקיימות מתחיל עם ראייה רחבה של נושאים חשובים, כולל דגשים כגון: מימון הכלכלה באופן אתי, מאבק בהדרה, קידום חינוך ותרבות, שאיפה למדיניות משאבי אנוש מחויבת, הוגנת ומאבק בשינוי האקלים.

BNP Paribas הוא הבנק הרביעי בגודלו בעולם. מחויבותו ליוזמות קיימות ניכרת וברורה מהדו"ח שלו. דירוגים והתחייבויות חיצוניים לקיימות, כמו FTSE4Good, מדד הקיימות של דאו ג'ונס (Dow Jones Sustainability Index), Global Compact ורבים אחרים, כולם אומצו על ידי הבנק כהוכחה למחויבות שלו. יחד עם זאת, גודש הסיפורים המוצגים בדו"ח מקשים על המעקב העובדתי, והעדר כל סוג של ניתוח מהותיות עושה אותו אפילו קשה יותר להבנה. אם ננסח זאת בפשטות, השוואה לדו"חות אחרים היא בלתי אפשרית וציפיות מחזיקי העניין החיצוניים אינן ברורות.

Mitsubishi UFJ Financial Group | יפן

Mitsubishi UFJ Financial Group, Inc. היא קבוצה בעלת בנק אחזקות/חברת שירותים פיננסיים יפני, שהמטה שלה ממוקם בצ'יודה (Chiyoda) טוקיו, יפן. החל ממרץ 2011, החזיקה בנכסים בסך כולל של כ- 2.5 טריליון דולר, והיא אחת החברות העיקריות בקבוצת מיצובישי (MUFG). Mitsubishi UFJ הוא הבנק הגדול ביותר ביפן.

Mitsubishi UFJ Financial Group, Inc. לא פרסמה דיווח קיימות בשנת 2008. דו"ח הקיימות של 2009 מתחיל בהגדרת נושאים מהותיים כפי שנתפשים על ידי הבנק:

"אנו מכירים בכך שעצם קיומה של קבוצת MUFG אפשרית על ידי החברה (society) ככלל ושלפיכך יש לנו חובה לשקול את הנושאים המרכזיים שהחברה מתמודדת איתם. לפיכך, אימצנו 'התייחסות לנושאים סביבתיים גלובליים' ו'טיפול הדור הבא בחברה' כשתי התמות המועדפות לכלל הקבוצה." (Mitsubishi UFJ, 2009, עמ' 5)

התמות שמופיעות בדו"ח הקיימות הן:

1. נושאים סביבתיים גלובליים כמו התחממות כדה"א ושינוי אקלים.
2. טיפוח הדור הבא בחברה (society), כולל התייחסות לנושאים כמו בעיות סביבתיות גלובליות ועוני בקנה מידה עולמי, כמו גם בעיות פנימיות ביפן, למשל ריבוי טבעי איטי, הזדקנות האוכלוסייה, ונושאים מקומיים או אזוריים.
3. נושאים גלובליים מרכזיים.
4. עוני ונושאים קשורים, למשל: רעב, תעסוקה, זכויות אדם וחינוך.

דו"ח הקיימות של 2010 פורסם ביפנית בלבד. דו"ח 2011 פורסם לאחר רעידת האדמה הגדולה שפקדה את המדינה, והנושא ממוקם בתחילת הדו"ח ומקבל התייחסות של מהותיות: "תגובה לרעידת האדמה הגדולה של מזרח יפן" (Mitsubishi UFJ, 2011, עמ' 4). בעקבות דיווח זה, מופיעות תמות זהות לאלו שהוזכרו בדו"ח הקודם.

מהדו"ח הראשון שלו, Mitsubishi UFJ מנסח באופן ברור מהם הנושאים המהותיים שלו. אולם הנושאים נשארים לרוב ללא שינוי במהלך חמש שנות הדיווח. השינוי היחיד הוא שב-2011, רעידת האדמה הקטסטרופית היא סעיף שמקבל תשומת לב וממוצב בתחילת הדו"ח. תהליך קבלת החלטות הוא בעיקרו פנימי, ללא הצגת טיעונים חיצוניים חוץ מאשר פאנל מחזיקי העניין בשנת 2011.

דיון

הרעיון העיקרי מאחורי דיווחי קיימות הוא שעליהם לספק למחזיקי העניין מידע בר השוואה, פשוט ונהיר בדבר הביצועים והמחויבויות בתחום הקיימות של התאגיד. ממצאי מחקר זה מגלים שזה לא המקרה נכון לעכשיו. נמצא שהדו"חות שנבחנו היו ארוכים והיה קשה מאוד לבצע ניתוח השוואתי ביניהם.

מטרת מחקר זה הייתה לבחון כיצד מוסדות פיננסיים מתייחסים למהותיות בדיווחיהם. כל הבנקים שנסקרו הציגו הצהרות חזקות מאוד בדבר מחויבויותיהם לקיימות ויוזמות גלובליות חשובות. אולם גישותיהם כלפי דיווח נושאי מהותיות איננה עומדת בקנה אחד עם הצהרות אלה, וברוב המקרים גילוי מעין זה נעדר מהדו"חות. להלן התובנות העיקריות מהממצאים:

- כל הבנקים שנבחנו הציגו תהליך קבלת החלטות פנימי כדי להחליט מהם נושאי הקיימות המהותיים שלהם. ציפיות חיצוניות שהוסקו מכל סוג של דיאלוג עם מחזיקי עניין מוצגים באופן נדיר ואינם משחקים תפקיד קונקרטי בתהליך הדיווח.
- הבנקים מאמצים יוזמות אחריות תאגידית גלובליות כמו גלובל קומפקט ועקרונות המשווה. אולם לאימוץ יוזמות אלה אין השפעה על הדו"חות בהקשר של דיווחי מהותיות.
- מבין 22 הדו"חות שנסקרו, רק אחד הציג מטריצת מהותיות כפי שהוגדרה והוסברה בהנחיות G3 של GRI.
- כרגע אין התייחסות מקובלת באופן נרחב לתהליכי קבלת החלטות בנוגע למהותיות, ואין מילון מונחים מקובל של מונחים ונושאים הקשורים בקיימות. ניתן להתייחס למדדי הביצועים של GRI כמשאב כזה. אולם הנושאים המהותיים המוצעים כפי שהם מופיעים בדו"חות שנבחנו הם בעלי היקף נרחב הרבה יותר, שאינו תואם באופן מלא את מדדי הביצועים של GRI.

ההשערה שלי במחקר זה הייתה שמכיוון שהסקטור הפיננסי נחשב לדיסקרטי, שאינו חושף בקלות תהליכים פנימיים, גישת המהותיות שלו תיענה מחד לדרישות הדיווח המקובלות גלובלית באופן המקיף ביותר, ומאידך תשמור על התערבות חיצונית ודיאלוג עם מחזיקי עניין מינימליים. על פי הממצאים, אני יכול לסכם שההשערה הוכחה כנכונה. דיווחי הקיימות הם ברמה מינימלית בכל הנוגע למעורבות מחזיקי עניין, ושומרת על דיווח וולונטרי רק ברמה המינימלית ביותר.

כיום ניכרת עליה גלובלית במספר יוזמות המדיניות והרגולציה לדיווח לא-פיננסי. לאור עליה זו, ארגונים מדווחים (תאגידים) מביעים את חששותיהם בנוגע למסגרות השונות (והסותרות לעיתים) שהם מצופים להשתמש בהן או נדרשים להיענות לדרישותיהן, ולפיכך מבקשים תיאום והרמוניזציה בין המסגרות. כל עוד קהלי הדו"חות שונים זה מזה, וצפויים להתרחב (בעיקר בקרב קהילת המשקיעים), הדיון בדבר אמינות נתוני הקיימות ימשיך, ככל הנראה, להתגבר (KPMG, 2013).

ככל שדיווחי אחריות תאגידית הופכים יותר ויותר מחויבים ברגולציה ופחות וולונטריים, חשוב ביותר לארגונים גלובליים מובילים המקדמים דיווחי קיימות, להחליט על מערך גלובלי של מדדי ביצוע סקטוריאליים מקובלים. המצב הנוכחי בו משתמשים במהותיות כעקרון גמיש, המוגדר ואז מוגדר מחדש

על ידי המוסדות המדווחים עצמם, ככל הנראה לא יסתכם בתוצאה של גיבוש הנחיות וכלים לדיווח המתואמים עם ציפיות חיצוניות ובהאחדה גלובלית.

תרומת המחקר והדרך הלאה

מחקר זה פותח מגוון רחב של כיווני מחקר עתידיים. כמה מכיוונים אלה כבר זוכים להתייחסות. ראו, למשל ג'ונס ואחרים (Jones et al., 2015), שבחנו את השימוש במהותיות בקרב עשרת הקמעונאים המובילים בבריטניה. המחקר שלהם מצא שונות משמעותית בשיעור בו התאגידים שנבחנו מאמצים מהותיות. הוא גם לא מצא כלל נושאים מהותיים ספציפיים לסקטור שמופיעים באופן עקבי לאורך הדו"חות.

בחינת סקטורים נוספים עשויה להיות מאוד רלוונטית, כמו גם בחינת גישותיהם לדיווחי קיימות. ייתכן שיהיה גם פרודוקטיבי לבחון את המנגנונים והסוכנים שיכולים להסדיר דיווח לא-פיננסי ברגולציה, וליצור מערך דיווח בעל שורת רווח משולשת (קו תחתון משולש, triple bottom line) אמיתית. כיוונים אחרים, כמו בחינת שינויים במהותיות לאורך תקופת זמן ויצירת מטריצות מהותיות מדינתיות ומטריצה גלובלית, יכולים גם הם לתרום לתחום אקדמי זה שטרם נחקר.

תודות

הכותב מבקש להודות לעומק לפרופ' יותם לוריא מהפקולטה לניהול ע"ש גילפורד גלייזר באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, על תמיכתו המסורה ומתמשכת ועצותיו הטובות, אקדמית ואישית. הכותב רוצה גם להודות לפרופ' משה כהן-אליה, נשיא המרכז האקדמי למשפט ועסקים, על שנתן לו את ההזדמנות לעשות שינוי.

רשימת מקורות

- Allison-Hope, D. (2013). Navigating the materiality muddle, *BSR* (Business for Social Responsibility). Retrieved from: <https://www.bsr.org/en/our-insights/blog-view/navigating-the-materiality-muddle>
- Blasco, J. L., & King, A. (2017). The road ahead: the KPMG survey of corporate responsibility reporting 2017. *Zurich: KPMG International*.
- Bernstein, A.L. (1967). The concept of materiality. *The Accounting Review*, 42(1), 86–95.
- BNP Paribas (2008). Report on Environmental and Social Responsibility. Retrieved from: <http://www.corporateregister.com/a10723/26772-09Su-5622120Y2166390240A-Gl.pdf>
- BNP Paribas (2010). Report on Environmental and Social Responsibility. Retrieved from: <http://www.corporateregister.com/a10723/39719-11Su-10525535A5395428960X-Gl.pdf>
- BNP Paribas [online]. Retrieved from: <http://www.bnpparibas.com/en>
- Bowen, H. (1953). *Social Responsibilities of the Businessman*. New York: Harper.
- BSR [online]. Retrieved from: <http://www.bsr.org/en/>
- Conaway, R.N., & Wardrope, W.J. (2010). Do their words really matter? Thematic analysis of US and Latin American CEO letters. *Journal of Business Communication*, 47(2), 141–168.
- Corporate Register [online]. Retrieved from: <http://www.corporateregister.com/>.
- Corson, J.J., Steiner, G.A., & Meehan, R.C. (1974). *Measuring Business's Social Performance: The Corporate Social Audit*. New York: Committee for Economic Development.

- Dahlsrud, A. (2008). How corporate social responsibility is defined: an analysis of 37 definitions. *Corporate social responsibility and environmental management*, 15(1), 1-13.
- Déjean, F., & Oxibar B. (2003). An Alternative Approach of Corporate Social Disclosure Analysis. Retrieved from: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00150581>
- Deutsche Bank (2010). *Corporate Social Responsibility Report*. Retrieved from: <http://www.corporateregister.com/a10723/38747-11Su-7943135H1266174466I-Gl.pdf>
- Equator Principles [online]. Retrieved from: <http://www.equator-principles.com/>
- Ernst & Ernst. (1978). *Social Responsibility Disclosure: Survey of Fortune Annual Reports*. Cleveland: Ohio.
- European Commission. (2011). A renewed EU strategy 2011-14 for corporate social responsibility. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions.
- Financial Accounting Standards Board. (2005). Board Meeting Handout: Conceptual Framework. Retrieved from: <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs&blobkey=id&blobwhere=1175818807953&blobheader=application%2Fpdf>
- Global Reporting Initiative (2013a). G4 Sustainability Reporting Guidelines, Reporting Principles and Standard Disclosures. Retrieved from: <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRIG4-Part1-Reporting-Principles-and-Standard-Disclosures.pdf>
- Global Reporting Initiative (2013b). G4 Sustainability Reporting Guidelines, Implementation Manual. Retrieved from: <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRIG4-Part2-Implementation-Manual.pdf>
- Gnanaweera, K. A. K., & Kunori, N. (2018). Corporate sustainability reporting: Linkage of corporate disclosure information and performance indicators. *Cogent Business & Management*, 5(1), 1423872.
- Haldane, A., Brennan, S., & Madouros V. (2010). What is the contribution of the financial sector: miracle or mirage?. In A. Turner et al. (Eds.), *The Future of Finance: The LSE Report* (pp 87-120). London: London School of Economics and Political Science.
- Hicks, E.L. (1964). Materiality. *Journal of Accounting Research*, 2(2), 158–171.
- HSBC (2008). Sustainability Report. Retrieved from: <http://www.corporateregister.com/a10723/26228-09Su-7396296R655332808K-Gl.pdf>
- HSBC (2009). Sustainability Report. Retrieved from: <http://www.corporateregister.com/a10723/30956-10Su-6500760T6866536096S-Gl.pdf>
- HSBC (2011). Sustainability Report. Retrieved from: <http://www.corporateregister.com/a10723/46698-12Su-11207520L4745263968F-Gl.pdf>
- HSBC (2012). Sustainability Report. Retrieved from: <http://www.corporateregister.com/a10723/54403-13Su-15776870J7358767392S-Gl.pdf>
- HSBC (2020). Retrieved from: http://www.hsbc.com/about-hsbc?WT.ac=HGHQ_f1.1
- ICBC (2011). Sustainability Report. Retrieved from: http://download.cib.com.cn/netbank/download/en/Sustainability/Report_2011_1.pdf

- ICBC (2012). Sustainability Report. Retrieved from:
http://download.cib.com.cn/netbank/download/en/Sustainability/Report_2012.pdf
- ICBC [online]. Retrieved from: <http://www.icbc-ltd.com/icbcltd/en/>.
- IIRC (2013). Consultation Draft of the International <IR> Framework. Retrieved from:
<http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/03/Consultation-Draft-of-the-InternationalIRFramework.pdf>
- Jones, P., Comfort, D., & Hillier, D. (2015). Materiality in corporate sustainability reporting within UK retailing. *Journal of Public Affairs*, 16(1), 81-90.
- KPMG (2013). Carrots & Sticks – Sustainability Reporting Policies Worldwide – Today’s Best Practice, Tomorrow’s Trends. Retrieved from:
http://www.ga-institute.com/fileadmin/user_upload/Reports/Carrots-and-Sticks.pdf
- Mitsubishi UFJ (2009). UFJ Corporate Social Responsibility Report. Retrieved from:
<http://static.globalreporting.org/report-pdfs/2009/0003f08c0024fae09c41ba80373f8d73.pdf>
- Mitsubishi UFJ (2011). UFJ Corporate Social Responsibility Report. Retrieved from:
<http://static.globalreporting.org/report-pdfs/2011/119ad216af8b0aba662477fee3a02173.pdf>
- Mitsubishi UFJ Financial Group (MUFG)*. [online]. Retrieved from:
<http://www.mufig.jp/english/>.
- Moir, L., & Kennerley, M. (2006). What to measure in the twenty-first century? In A. Kakabadse., & M. Morsing (Eds.), *Corporate Social Responsibility: Reconciling Aspiration with Application* (pp.81–93). London: Palgrave Macmillan.
- Murningham, M. (2013). Redefining Materiality II: Why It Matters, Who’s Involved, and What It Means for Corporate Leaders and Boards. Retrieved from:
http://www.accountability.org/images/content/6/8/686/AA_Materiality_Report_Aug2013%20FINAL.pdf
- Murray, A. (2008). *Corporate Responsibility: A Critical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Rappaport, D. (1964). Materiality. *Journal of Accountancy* (Pre-1986), 117(4), 42. Retrieved from: <http://search.proquest.com/docview/198248201?accountid=174532>
- Rose, J., Beaver, W., Becker, S., & Sorter, G. (1970). Toward an empirical measure of materiality. *Journal of Accounting Research, Empirical Research in Accounting: Selected Studies*, 8, 138–148.
- Securities Act of 1933, 210.1-02 Definitions of terms used in Regulation S-X. Retrieved from:
<https://www.sec.gov/about/laws/sa33.pdf>.
- Tschopp, D., Huefner, R.J. (2015). Comparing the evolution of CSR reporting to that of financial reporting. *Journal of Business Ethics*, 127(3), 565–577.
- United Nations (1987). Our Common Future, Brundtland Report. Retrieved from:
http://www.channelingreality.com/Documents/Brundtland_Searchable.pdf
- United Nations (2012). *The Future we Want (Rio+20 Outcome Document)*. Retrieved from:
<http://sustainabledevelopment.un.org/futurewewant.html>

טבלה 1A : בנקים וקישורים לדיווחי הקיימות שלהם

2012	2011	2010	2009	2008	בנק
V7	V6	V5	V4	V3	Industrial and Commercial Bank of China (ICBC)
V12	V11	V10	V9	V8	HSBC Holdings
V16	V15	V14	V13	X	Deutsche Bank
X	X	X	X	X	Crédit Agricole Group
V21	V20	V19	V18	V17	BNP Paribas
V25	V24	V23	V22	X	Mitsubishi UFJ Financial Group

[חזרה לתוכן העניינים](#)

מקורות :

- ³ http://download.cib.com.cn/netbank/download/cn/Sustainable_Finance/Report_2008.pdf
- ⁴ http://download.cib.com.cn/netbank/download/en/Sustainability/2009_report.pdf
- ⁵ http://download.cib.com.cn/netbank/download/en/Sustainability/Report_2010_1.pdf
- ⁶ http://download.cib.com.cn/netbank/download/en/Sustainability/Report_2011_1.pdf
- ⁷ http://download.cib.com.cn/netbank/download/en/Sustainability/Report_2012.pdf
- ⁸ <http://www.corporateregister.com/a10723/26228-09Su-7396296R655332808K-Gl.pdf>
- ⁹ <http://www.corporateregister.com/a10723/30956-10Su-6500760T6866536096S-Gl.pdf>
- ¹⁰ <http://www.corporateregister.com/a10723/38609-11Su-7721800N11716016877N-Gl.pdf>
- ¹¹ <http://www.corporateregister.com/a10723/46698-12Su-11207520L4745263968F-Gl.pdf>
- ¹² <http://www.corporateregister.com/a10723/54403-13Su-15776870J7358767392S-Gl.pdf>
- ¹³ <http://www.corporateregister.com/a10723/30991-10Su-8274597R1050346972I-Gl.pdf>
- ¹⁴ <http://www.corporateregister.com/a10723/38747-11Su-7943135H1266174466I-Gl.pdf>
- ¹⁵ <http://www.corporateregister.com/a10723/45267-12Su-12810561C3564866784Q-Gl.pdf>
- ¹⁶ <http://www.corporateregister.com/a10723/53495-13Co-12196860R6367723830T-Gl.pdf>
- ¹⁷ <http://www.corporateregister.com/a10723/bnp07-env-fr.pdf>
- ¹⁸ <http://www.corporateregister.com/a10723/26772-09Su-5622120Y2166390240A-Gl.pdf>
- ¹⁹ <http://www.corporateregister.com/a10723/32447-10Su-8338879P2034621582R-Gl.pdf>
- ²⁰ <http://www.corporateregister.com/a10723/39719-11Su-10525535A5395428960X-Gl.pdf>
- ²¹ <http://www.corporateregister.com/a10723/49753-12Co-12637262K20107774456U-Gl.pdf>
- ²² <http://static.globalreporting.org/report-pdfs/2008/9980b8dbdac2dbb1ffef808714ab62b6.pdf>
- ²³ <http://www.corporateregister.com/a10723/35441-10Co-8612163U961337125S-Gl.pdf>
- ²⁴ <http://static.globalreporting.org/report-pdfs/2011/119ad216af8b0aba662477fee3a02173.pdf>
- ²⁵ <http://www.mufg.jp/english/csr/csreport/2012/pdf/all.pdf>

